

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.8365964>

Accepted: 30.08.2023

Grafik Tasarım Ana Sanat Atölye Dersleri Veren Öğretim Elemanlarının Fotoğraf Okuma Yöntemleri ile Fotoğrafik İmge Üretimi Üzerine Görüşleri¹

The Opinions of Teachers of Graphic Design Main Art Workshop on Photo Reading Methods and Photographic Image Production

Yunus Türkşad YEGİN

Giresun Üniversitesi, Giresun MYO, Tasarım Bölümü Grafik Tasarım Programı
yunus.yegin@giresun.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5049-3005>

Ata Yakup KAPTAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü
aykaptan@yahoo.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0891-3977>

Özet

Fotoğrafi okumak ve fotoğrafı çözümlmek için görüntünün yapısal dilini ve o yapısal dilin göstergelerini iyi bilmek gerekmektedir. Böylelikle fotoğrafı oluşturan göstergelerin anlatmak istedikleri ile ilgili fikir yürütmek mümkün olabilir. Çünkü her fotoğraf bir mesaj iletir ve bu mesaj kaynak-mesaj-hedef üçgeni içerisinde bizlere birtakım imgeler aktarır. Fotoğrafik görüntünün imgelerini teknik, biçim ya da göstergebilimsel yöntemlerle çözümlmek mümkündür.

Bu araştırmada; belirlenen kuramsal çerçeve içerisinde elde edilen bulgulara göre yürütülen çalışma neticesinde ilgili veriler toplanarak bu veriler üzerinden bir sonuca varılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Yüksek Öğretim Kurumu'na bağlı devlet üniversitelerinde bulunan Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Grafik Tasarım Ana Sanat Atölye derslerinde fotoğraf okuma yöntemlerinin nasıl yapıldığı araştırılarak; bu ana sanat dalında fotoğrafik imge üretiminin nasıl gerçekleştiği ve tasarım sürecine katkısının ölçülmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında tespit edilen on yedi üniversitenin, Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Bölümü Resim-iş Eğitimi Ana Bilim Dalı Grafik Tasarım Atölye derslerini veren ilgili öğretim elemanları arasından rastlantısal yöntemle belirlenen beş öğretim elamanına dokuz sorudan oluşan açık uçlu görüşme formu uygulanarak derinlemesine araştırma yapılması amaçlanmıştır. Elde edilen veriler için iki uzman tarafından oluşturulan kod ve temalar belirlenmiştir. Daha sonra bu kod ve temalar birbiri ile ilişkilendirilerek betimsel çözümlme yapılarak yorumlanmıştır. Bu bağlamda araştırmaya katılan öğretim elemanlarının Grafik Tasarım atölye derslerinde fotoğraf okuma ve fotoğrafik imge üretme

¹ Bu çalışma, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde tamamlanan "Grafik Tasarım Atölye Derslerinde Fotoğraf Okuma Yöntemleri ile Fotoğrafik İmge Üretimi" başlıklı Doktora Tezinden türetilmiştir.

gibi kavramları sıklıkla kullanıldıkları görülmüştür. Ayrıca tasarımlarda fotoğraf kullanımının süreç üzerindeki önemini aktararak imge oluşturmada katkılarının olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fotoğraf, Fotoğraf Okuma, Fotoğrafik İmge, Grafik Tasarımı.

Abstract

In order to read and analyze the photograph, it is necessary to know the structural language of the image and the indicators of that structural language. Thus, it may be possible to have an idea about what the indicators that make up the photograph mean to convey. Because every photograph conveys a message, and this message conveys some images to us within the source-message-target triangle. It is possible to analyze the images of the photographic image by technical, stylistic or semiotic methods.

In this study; As a result of the study carried out according to the findings obtained within the determined theoretical framework, the relevant data were collected and a conclusion was tried to be reached based on these data. In this context, by investigating how photo reading methods are made in the Faculty of Education, Fine Arts Education Graphic Design Main Art Workshop courses in state universities affiliated to the Higher Education Institution; In this main art branch, it is aimed to measure how photographic image production is realized and its contribution to the design process. It is aimed to conduct an in-depth research by applying an open-ended interview form consisting of nine questions to five instructors randomly determined among the related instructors who teach Graphic Design Workshop courses at the Faculty of Education, Fine Arts Department, Department of Painting Education, of seventeen universities identified within the scope of the research. For the data obtained, the codes and themes created by two experts were determined. Afterwards, these codes and themes were associated with each other and interpreted by descriptive analysis. In this context, it has been observed that the lecturers participating in the research frequently use concepts such as reading photography and producing photographic images in Graphic Design workshop courses. In addition, it was concluded that the use of photography in designs contributed to the creation of images by conveying the importance of the process.

Keywords: Photo, Photo Reading, Photographic Image, Graphic Design.

1. GİRİŞ

Fotoğraf; eğitimden, bilime, iletişimden, endüstriye, belgeden, belgeye birçok alanda kullanılmış ve neredeyse sanatın bütün alanlarına nüfus etmiştir. Bu denli yaygın kullanılmasından dolayı gerçekliği ve niteliği her zaman sorgulanmıştır. Yüzyıllar boyunca eleştirileri üzerine çekse de bulunduğu andan itibaren teknolojiye ayak uydurarak gelişimini sürdürmüştür. Fotoğraf bu gelişim içerisinde teknik, biçim, içerik, kompozisyon gibi unsurlarla da kendi disiplinini oluşturarak sanat niteliği kazanmıştır. Sanat niteliği kazanan fotoğraflara görünen ya da görünmeyen belirli anlamlar yüklenerek imgeler oluşturulmuştur. Oluşturulan bu imgeleri okumak için teknik ve yapısal okuma yöntemlerinden faydalanılmaktadır. Bu araştırma; fotoğraf okuma yöntemleri ile fotoğrafik imge üretiminin grafik tasarım ana sanat atölye derslerine yansımaya yönelik bir çalışmadır. Yükseköğretim Kurumu'na bağlı Devlet Üniversitelerinde bulunan Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Resim-iş Bölümlerinde yer alan Grafik Tasarım Ana Sanat

Atölye dersleri araştırmanın evreni ve örneklemini oluşturmaktadır. Bu kapsamda 17 üniversite belirlenmiş olup, evrenin tamamına ulaşılacak amaçlanmıştır. Grafik tasarım ana sanat atölye dersleri veren öğretim elemanlarına ulaşılarak, grafik tasarım atölye derslerinde yapılan çalışmalarda fotoğraf okuma ve fotoğrafik imge gibi kavramlardan nasıl yararlandığı, bu kavramların nasıl kullanıldığı, kullanılırken karşılaşılan sorunların çözümlerinin ne olması gerektiği hakkında uzman görüşleri alınarak veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler daha sonra derinlemesine görüşme ile desteklenmiştir. Bu doğrultuda kuramsal çerçevede sözü edilen konuya ait bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler, bulgular ve yorum bölümünde desteklenmiş, tartışma ve sonuç kısmında sentezlenerek araştırma kapsamında sunulmuştur.

1.1. Fotoğraf Nedir?

“Fotoğraf” sözcüğünün kelime kökü eski Yunancaya dayanmaktadır. “Photos - ışık, graphien - çizmek veya yazmak” olan sözcüklerinin bir arada kullanılmasıyla türemiştir (Erutku, 2017: 136). “Fotoğraf” sözcüğü ilk kez 1840 yılında, İngiliz Sir John F. W. Herschel tarafından kullanılmıştır. Sir John’ın arkadaşı, bilim adamı W. Henry Fox Talbot, yeni bir yöntem uygulayarak elde ettiği görüntüyü yüzey üzerine sabitlemiş ve bu görüntüye fotoğraf adını vermiştir (İlker ve Bulut, 2020: 87). Fotoğrafi genel olarak tanımlarsak; optik sistemler vasıtası ile görüntüyü kalıcı olarak ışığa duyarlı yüzey üzerine sabitleme işlemidir. Fotoğraf diye tanımladığımız görüntü; ışığa duyarlı kimyasalların, sürüldüğü yüzeye aktarılmasıyla ortaya çıkar (Böcekler, 2020: 577). Işığı ve zamanı kontrol etmek, fotoğrafın temel prensibidir. Bu sayede görüntü evreninde o anki görüntü sabitlenmiş olur. Fotoğraf aynı zamanda çevremizi saran doğa üzerinde farklı ilişkiler kurmamızı sağlayarak içinde yaşamımızı sürdürdüğümüz dünyayı yeniden düzenlememizi de sağlar. Tıpkı kelime kökündeki çift anlam gibi (bilimsel ve kültürel) temsil şeklinin de temelini oluşturur. Fotoğraf çekmek zamanı sabitlediği gibi zamandan da bir parça zaman çalar. Tarihteki o anı dondurduğu gibi geçmişini de mütemadiyen bir şimdiki zamana aktarır (Clarke, 2017: 14).

1.2. Fotoğraf Okuma

Fotoğraf, görsel sanat formlarından biridir ve çok fazla anlatı biçimi içinde barındırır. Fotoğraf aynı zamanda, görsel iletişim araçları arasında önemli bir yere sahiptir. Fotoğraf üçboyutlu dünyayı iki boyuta indirgeyerek içerisinde yer alan imgeleri insanlara aktarır. Fotoğrafik görüntü zihnimizin derinliklerinde yer alan görsellerle iletişime girerek birtakım anlamlar kazanır. Fotoğraf, aynı zamanda bir anlatı formudur ve bize öykü anlatır. Fotoğrafik görüntü, kaynak – mesaj – alıcı üçlüsüyle incelenir. Görüntü yani mesaj görsel olarak kodlanarak alıcıya gönderilir. Kodlanan bu görüntünün anlaşılabilmesi için okunması gerekmektedir. Okunan görüntünün anlaşılabilmesi için ortak bir dil olması gerekmektedir. Bu dil görüntüyü okuyan ve görüntüyü oluşturan arasındaki dildir. Okuma yapılırken yazılı ya da görsel metnin çözümlenmesi için yazınsal ve görsel eleştiri yöntemlerinden faydalanılır. Fotoğrafik görüntüyü çözümlenler, farklı okuma yöntemleri ile kendilerine özgü sonuçlar çıkarabilirler (Terzi, 2006: 41). Fotoğraf tarihsel ve kültürel perspektifte yer alan eski ve yeni görüntülere gönderme yapabilir. İzleyicisinin içinde yer aldığı kültürel ortam fotoğrafı çözümlenmede önemli yere sahiptir. Fotoğraflar kimi zaman simgelere dönüşerek belli bir dünya görüşünün bilgi aktarıcısı olabilirler. Fotoğraf açık-koyu, sıcak-soğuk gibi renk kontrastları ile farklı anlamlar kazanabilir. Fotoğraf çözümlerken ya da çözümlenirken belli başlı zıtlıklar ve yan anlamlardan yola çıkılır. Bir fotoğraf üzerinden okuma gerçekleştirirken gerçeği ne kadar yansıttığı, düz anlam ve yan anlamın neleri simgelediğine dikkat etmek gerekir. Kültürel ve toplumsal işlevi olan her fotoğrafik görüntünün bir anlamı vardır. Bu bağlamda fotoğrafı oluşturan dil ve simgesel öğelerin iyi bilinmesi gerekmektedir. Böylelikle fotoğraf çözümlenmesi yapılırken bu öğeler bizlere fayda sağlayacaktır (Uçak, 2012: 75). Fotoğrafçının fotoğrafı çekerken nesnelere ve konuya bakış açısı farklı mesajlar içerebilir. Bundan dolayı konuyu gördüğü nokta önemlidir. Ayrıca fotoğrafçı görüntüyü oluştururken dil ve simgeleri

iyi bilmeli, onları tanımalıdır. Böylece fotoğrafın çözümlenmesinde katkı sağlayacaktır. Fotoğraf okurken de bütün etmenler göz önünde bulundurulmalıdır. Fotoğrafta, teknik ve yapısal bakımından okuma yapılmaktadır. Teknik okuma; fotoğrafı çekerken kullanılan objektifler, ayarlar ve kompozisyon ile ilgili etmenlerdir. Yapısal okuma; görüntünün göstergebilimsel yöntemle yapılan okuma biçimidir. Fotoğrafın çekilme amacı, taşıdığı imgeler verdiği mesaj bu kategoriye girer. Her iki içerik de görüntünün okunmasını ve fotoğrafın taşıdığı anlamı ortaya çıkarmayı hedefleyen yöntemlerdir.

1.2.1. Fotoğraf Teknik Okuma Yöntemleri

Fotoğrafın kaydedilmesi sırasında objektif, diyafram, örtücü ve ISO'nun kullanımı fotoğraf karesinin teknik özelliklerini belirlemektedir. Aynı zamanda konunun hareketi-hareketsizliği ve fotoğrafçının konumu çekim tekniklerinin belirleyici bir özelliğidir (Akalin: 2013: 51). Fotoğrafçılar manzara, makro, detay-doku, mimari, portre, siluet, gece çekimi, üst üste çekim ve kar fotoğrafı gibi birçok çekim türü için farklı çekim teknikleri kullanırlar. Bu çekimleri yapabilmek için belli bir teknik donanım ve deneyime sahip olmak gerekmektedir. Bunun için öncelikle fotoğraf makinemizi iyi tanımalı, konuya uygun doğru objektif seçilmelidir. Fotoğrafik görüntü, fotoğrafın kendi nesnesi ile olduğu kadar izleyicinin beklentileriyle de bir dizi karmaşık okumaya girer. Fotoğrafın kendine göre bir söylemi anlamı vardır. Bu söylemi teknik olarak okuma da belirli bir sisteme göre yapılmalıdır (Clarke, 2017: 9). Bu sistemler; ışık, kompozisyon ve çekim teknikleridir.

1.2.2. Fotoğraf Çözümleme Yöntemleri

Ronald Barthes, ölmeden kısa bir süre önce yazdığı "Camera Lucida" adlı kitapta fotoğrafın ne olduğu üzerinde dururken en çok Stadium ve Punctum'un bir arada yer aldığı fotoğraflara ilgi duyduğundan bahsetmiştir. Bu kitapta Barthes, fotoğrafın ona ne ifade ettiği ve ne hissettirdiği ile ilgili düşüncelerinden bahsetmektedir. Stadium, fotoğraf içerisindeki anlamları anlama, kendi bakış açımıza göre fotoğrafları değerlendirerek ortaya koyduğumuz anlamlar arasındaki ilişkileri ve benzerlikleri araştırmak olduğunu söylemiştir. Böylece stadium kavramının göstergebilimsel amacını gerçekleştirmek, fotoğrafta yer alan simgelerin anlamlarını ve anlamlar arasında benzeşen yönleri bulmak amaçlanmıştır. Aynı zamanda stadium mitlere yönelik bir okuma sürecidir. Punctum ise izleyicinin yorumuna gerek duymadan, hissettirdiği farkına vardığı duygu olarak tanımlamaktadır (Tan, 2022: 46).

1.2.3. Göstergebilim

Göstergebilim yöntemi çok eskilere dayanmasına karşın bir bilim dalı olarak kendisini XX. yüzyılın başlarında göstermiştir. XX. yüzyılın ikinci yarısından sonra ise Saussure, Barthes, Hjelmslev ve Martinet'in dilbilim konusunda çalışmaları ile göstergebilimin temel taşlarını oluşturmuşlardır (Aktulum, 2004: 1). Göstergebilim, işaret bilimi yani semiyotik olarak işaretlerin bilimi şeklinde tanımlanır ve semboller, sembollerin taşıdığı anlamların yorumlanıp değerlendirilmesi ile uygulanır. İnsanların kullandıkları diller yanında çevremizdeki işaretler, müzik eserleri, resim, afiş, fotoğraf, tiyatro oyunu, film, reklam, moda ve yazınsal eserlerle sosyal bilimlerin birçok alanı içindeki anlamlı işaret ve ifadeler semiyotik yani göstergebilim içinde yer almaktadır (Bilim, 2015: 215). Ertan ve Sansarcı'ya göre göstergebilim; iletişim süreci içerisinde kültürel olguları inceleyen, dizgelerin okunarak anlamın oluşmasına yardımcı olan bilim dalıdır (2016: 21). Görüntünün, sözcüğün, metnin ya da imgenin ne ifade ettiğini açıklamaktadır. Göstergebilim, doğrudan göstergeyle değil göstergeleri ve arkasında yer alan anlamın üretilmesiyle var olan anlamları keşfetmemizi sağlar (Rıfat, 2009). Göstergebilim alanındaki çalışmalar ve yaklaşımlar günümüzde de devam etmektedir. Göstergebilimde, göstergeler üç bileşenden oluşmaktadır. Bunlar; görüntüsel gösterge, belirtisel gösterge ve simgedir (Rıfat, 2009: 30-34). Bu bağlamda, göstergebilimsel

düşünme yöntemi görsel sanatlar alanında günümüzde de sıklıkla kullanılan fotoğraf disiplini içerisinde fotoğraf okumaya anlam katacaktır. Günümüz teknolojisi ile çokça üretilen fotoğraflarda yer alan imgeler göstergebilimsel yaklaşım tarzı ile çözümlenerek gösterilenin altında yatan anlamlar keşfedilecektir.

1.3. İmge

İnsanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özellik düşünebilmesidir. İnsan dış dünyayı gözlemleyerek deneyimleri sayesinde çevresini daha yaşanılır bir şekle dönüştürmektedir. Bunu yaparken çevresinde bulunan yaşam alanını kendine göre tasarlar. İlk insanlar çeşitli aletler kullanarak sert yüzeyleri kimi zaman kazıyarak kimi zamanda yontarak şekillendirdi ve bu şekillendirdiği nesnelere bitki köklerinin renklerinden faydalanarak boyadılar. Uzun yıllar boyunca gözlemlerini çeşitli yüzeylere yaptıkları bu uygulamalarla aktaran insanlar, böylelikle ilk imgeleri oluşturmuş oldular. Lascaux (Fransa) ve Altamira (İspanya) mağaralarında yer alan kaya resimleri M.Ö. yaklaşık 30.000’li yıllara ait olduğu düşünülen en eski resimlerdir. Bu resimler o dönemin bir belgesi niteliğindedir. Doğa ile etkileşim halinde olan insan mağara duvarları çizdiği hayvan resimleri ile ayrıca en eski sanat yapıtlarını da oluşturmuşlardır. Bu mağara resimleri incelendiğinde insanoğlunun bundan yaklaşık 30.000 yıl önce imge ürettiğini söyleyebilmek mümkündür (Arlı, 2017: 2). Mağara resimleri incelendiğinde bu resimler de yer alan imgelerin birtakım mesajlar verdiği görülmektedir. O dönemde yaşamış olan insanların önceliği olan avlanma, beslenme ve hayatta kalma çabaları mağara duvarlarında yer alan resimlerin imgeleri şeklinde yorumlanabilir. Gombrich; “İlkel insanın dünyasında imge ile gerçeklik arasındaki ayrımın belirsiz olduğunu söylemiştir” (Gombrich, 1976: 20). Gombrich’in bu sözünden yola çıkarak söyleyebiliriz ki, ilkel insanların imgeyi kullanarak resmetme yoluyla gerçeği kontrol etme isteklerini yansıtmışlardır. İmge; işaret anlamına gelen “im” sözcüğünden türemiştir. Sözcük anlamında tanımlanan imge, zihinsel ve duyuşsal imgedir. İmgeler bilincin ürünüdür ve belli bir sosyal-kültürel yapıyı yansıtır. İnsanoğlu imgelerle düşünür, imgelerle tasarlar. Tasarlamış olduğu sanat eseri algılanırken duyu ve duyumun önemli bir rolü bulunmaktadır. Algılanan sanat eseri beyne imge olarak kaydedilir (Bayav, 2009: 107-108). Duyularımız vasıtasıyla elde edilen imgeler, görme imgesi, işitme imgesi, dokunma imgesi, koklama imgesi ve tatma imgesidir. Bu imgeler dışında geçmiş edindiğimiz deneyimler yoluyla “çağrılmış imge”yle de bilinçte gerçekleşen imgeler oluşur (Süzen ve Yücel, 2021: 178). “İmge, duyuların bilinçteki izidir” (Hançerlioğlu, 1979). Duyularımız çevremizde ve içimizde bulunan, soyut ve somut olan her şeyi algılar. Algılananlar duyularımız vasıtasıyla belleğe aktarılır. Bu aktarma neticesinde zihnimizde izler oluşur. Bu izler duyularımızla algılanan şeylerin aynısı değildir, ona en yakın ya da onun yerini alabilecek şeylerdir. Zihin bu algıyı yaparken aynı zamanda ona çağrışımı yapacak şeyi imgeye dönüştürür. Böylece zihinde oluşan imge asıllar değil ona en yakın olan şekilde oluşur. İmge bir forma büründüğünde ona simge denir. Simge, imgeyi taşır ve kendini bellekte hep canlı tutar. Simge görseldir ve taşıdığı bir imge vardır. (Küçüköner, 2005: 76-77). Başka bir deyişle simge, imge olarak algıladıklarımızdır. Berger’e göre imge, yeniden yaratılmış olandır der ve ekler, “İmge ilk kez ortaya çıktığı yerden ve zamandan birkaç dakika ya da birkaç yüzyıl için kopmuş ve saklanmış bir görünüm ya da görünümüne düzenidir. İmgeler başlangıçta orada bulunmayan şeyleri gözde canlandırmak amacıyla yapılmıştır” (Berger, 1995: 10). Mitchell; imgeyi “benzer olma, taklidi gibi olma, andırma” şeklinde açıklar ve 5 gruba ayırır (Mitchell and Thomas, 1986: 7).

Tablo 1. Mitchell’in imge soyağacı tablosu

Grafik İmge	Optik İmge	Algısal İmgeler	Zihinsel İmgeler	Sözlü İmgeler
Resimler	Aynalar	Duyu bilgileri	Rüyalar	Eğriltmeler
Heykeller	Projeksiyonlar	Cinsler	Anılar	Tasvirler
Tasarımlar		Dış görünüşler	Fikirler	

Bu tablo imge soyağacı tablosudur ve her bir imge bir disiplinle ilişkilendirilir. Grafik imgeler; sanatla, optik imgeler; fizikle, algısal imgeler; beş duyu organıyla, zihinsel imgeler; psikolojiyle ilişkilendirilir. Parsa'ya göre; imge geniş bir yelpazeye sahiptir ve görsel imgelerin yöntembilimsel olarak yorumlanıp anlamının çözümlenmesi üç şekilde yapılması gerektiğini söylemektedir. Ayrıca imge üretim sürecinin belli biçimsel bilgiler ışığında yapılması gerektiğini aktarmaktadır. Bu bağlamda imgeleri birbirinden ayırarak durağan imgeler fotoğraf, resim, hareketli imgeleri televizyon, sinema gibi imgeler şeklinde tanımlamıştır (Parsa, 2007: 5-6). Bu bağlamda, sanatçı imgeyi oluştururken bellek, bilinç, düşünce, algı ve çağrışım gibi zihinsel işlemlere ilişkin durumları oluşturur. Böylelikle sonsuz imge dünyasında sanatçı, zihninde kendine ait uygun imgeyi yaratır ve onu izleyiciye sunar (Süzen ve Yücel, 2021: 180).

1.3.1. Fotoğrafik İmge

Fotoğrafın icadından başlayarak devam eden süreçte fotoğrafik temsilin doğasında bulunan fotoğrafik gerçeklik kavramına ilişkin tartışmalar hep olmuştur. XIX. Yüzyılda fotoğraf, “gerçekliğin aynası” olma ve nesneliliği ortaya çıkaran bir forma bürünmüştür. Böylece fotoğrafik imge ile nesnesi arasında özel bir durum şekillenmiş ve fotoğrafı iz/temas/aşınma gibi nasyonlara dayanan bir belirti olarak tanımlamıştır. Böylece fotoğraf doğanın resmini yapan mekanik bir olgu olarak görülmüştür. Fotoğrafın gösterdiği imgeler, diğer görsel imgelerden daha iyi temsil ettiği yaygın bir düşünce olarak kabul edilmektedir. Fotoğrafın gerçeklikle kurduğu ilişki ve fotoğrafik imge sayısız kere sorgulanmış, bu sorgulama sonucunda fotoğrafik imgenin “yapay bir inşa” olduğunu ifade eden düşünceler tamamen ortadan kalkmıştır. Fotoğrafik imge gerçeklikle kendine has ilişki kurması yadsınamayacak bir gerçektir (Değirmenci, 2016). Karadağ; “nesnelere görülenden daha fazlasına sahiptirler” demektir (Karadağ: 2004). Fotoğraf, görünen nesnelere yansımalarını bize farklı şekillerde sunar. Bazen gösterişsiz, sıradan ve basit olacağı gibi bazen de göz alıcı ve görkemli olabilir. Genellikle deneyimlerimizi ve düşüncelerimizi harekete geçiren görüntüler daha çok ilgimizi çeker. Bu deneyim ve düşüncelere bağlı ortaya çıkan fikirler çekilen fotoğrafların ana nedenidir. Böylelikle yeni bir amacı ortaya koyarak fotoğrafa içerik kazandırmış oluruz. Fotoğraf sadece bazı tekniklerin denendiği kameralara özgü mekanik bir yetenek değildir. Fotoğraf daha çok yaşanan somut gerçeklerin iç dünyamızdaki yansımalarının görüntüyle aktarılmasıdır. Sonuç olarak fotoğraf somut bir olguyu uygun bir ‘an’ içerisinde göstermek için çekilir. Tabii ki hiçbir görünüm doğada düzenli şekilde değildir. Fotoğrafçı kimi zaman düzensiz olan bu görünüm içerisinde bir düzen yakalamaya çalışır ve düzensiz görüntüleri çerçeve dışında bırakır. Fotoğrafçı görüntü çerçevesinde nelere yer vermişse onlar fotoğrafçının bakış açısı ve arayışlarıdır. Fotoğrafçı çerçeve dışarısında bıraktığı görüntüyü görmesek de izleyici imge dünyasında o görüntüyü algılayabilir. (Karadağ: 2004). Fotoğrafik imge gözümüzde canlandırdığımızdan çok daha fazlasıdır (Berger, 1995). Leppert; imgelerin bize gerçek dünyayı dışında başka bir dünya gösterdiğini söylemiştir (Leppert, 2009: 16). Dolayısıyla tarih öncesi dönemlerden günümüze kadar üretilen her imge belli bir amaç doğrultusunda belli şeyleri temsil etmek için üretilmiştir (Fındıkcı, 2021: 450). “Fotoğraf, imge temelli içeriğin günümüzdeki dayanağıdır” (Ambrose ve Harris, 2013). İmge farklı yollarla iletişim kurar, fotoğrafik imge de bunlardan biridir. Fotoğrafik imge görsel ve algısal süreçlerin temelinde yer almaktadır. İmgeler bir fikri veya bilgiyi hızlıca aktarabildikleri için fotoğraf alanında çokça kullanılır. İmge fikri ve bilgiyi ileten güçlü araçlardır (Ambrose ve Harris, 2013: 135). Fotoğrafik imgeleri özellikle kitle iletişim araçları, billboardlar, afiş ve günümüzde sıkça kullanılan sosyal medya platformlarında sıklıkla rastlamaktayız. Bu imgeler davranışlarımızı ve tüketim alışkanlıklarımızı etkilemektedir. Fotoğrafın gerçeklik algısında dolaylı fotoğrafik imgeler izleyiciyi etkileyerek şaşırtabilir. Örneğin; Nick Ut ’un 1972 yılında çektiği “Napalm kızı” fotoğrafı, Vietnam savaşının sona ermesi için

kamuoyu oluşturulmasında kullanılmış ve görüntüye yüklenen anlamla önemli bir işlev görmüştür (Foto 1.).



Fotoğraf 1. Nick Ut, Napalm kızı.

Fındıkçı'ya göre; “imgeler estetik görevlerinin yanı sıra öğüt verir, yasaklar, anlatır, temsil eder, ikna eder ve uyarı yaparak bize rehberlik eder. Kimi zaman karar verme sürecimizde etkili, kimi zamanda bilgi verme işleviyle karşımıza çıkar” (Fındıkçı, 2021). Dolayısıyla imgeler bizi şaşkırtan güçlü öğelerdir. (Yücel, 2013: 58). Kimi zaman bir fotoğraf karesi sayfalarca yazıya eş değer olabilir.

Modern dünya ve teknolojik gelişmeler neticesinde artık imgeler dünyası içerisinde yer almaktadır. Etrafımızı çepeçevre saran imgeler günlük hayatın bir parçası haline geldiler. Televizyon ekranlarında, internet sayfalarında ve gazetelerde yer alan metinler yerini görsel açıklayıcı olan fotoğrafa bıraktı. Böylelikle fotoğrafik imge daha güçlendi (Çağlar: 2013). Günümüz imgeleri bizi farklı mecralara yönlendirerek bize birtakım alışkanlıklara sevk etmektedir. Bunlar tüketim kültürü içerisinde bizlere işaret edilen imgelerdir. Fotoğrafik imge nesneyi yeniden üreten ve ona anlam yükleyen görüntüdür ve görüntü gerçeğe bir gönderme yapmak durumundadır. Bu görüntü kimi zaman savaş, deprem, sel gibi tarihsel önem taşıyan bir imge olabileceği gibi, o “an” diyebileceğimiz duygu ve düşünceyi aktaran imgeler de olabilir. Bunlar rastlantısal değil, belli bir zaman diliminde, belli kişiler tarafından oluşturulan imgelerdir. Günümüz teknolojisi ile ufak tefek teknik ve estetik müdahaleler yardımıyla göze hoş görünmesi sağlanmaktadır (Adanır, 2008). Fotoğrafik imge gerçekliğin yansıması ile ortaya çıkar ve gerçek nesnenin bir kopyası değildir. Fındıkçı'ya göre; “Görsel imgelerin neden? nasıl? ne için? gösterildiği ve bu imgelerin toplumsal-kültürel anlamda nasıl bir rol oynadıklarını bilmek” imgeyi yorulma da bizlere yardımcı olacağını söylemektedir. Böylelikle her okumada imge üzerine yüklenen anlamlar zenginleşir ve imge okuma süreci artarak devam eder. İmgelerin nerelerde hangi nitelikle kullanıldığı bilmeli ve eleştirel bir gözle değerlendirmeliyiz. Görsel okuryazarlıktan faydalanarak imgeleri değerlendirmemiz mümkündür (Fındıkçı, 2021). Bu bağlamda fotoğrafik imgeyi, imge yapan insanların bilgi birikimi, bilinç ve bellekleri arasında ilişkisidir (Adanır, 2008).

1.4. Amaç

Bu araştırma; günümüzde çok yaygın bir biçimde kullanılan ve hızla gelişen dijital fotoğrafın, Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Grafik Tasarım Atölye derslerinde, fotoğraf okuma yöntemlerinin nasıl

yapıldığı araştırılarak; bu ana sanat dalında fotoğrafik imge üretiminin nasıl gerçekleştiği ve tasarım sürecine katkısının ölçülmesi amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

Bu araştırmada nitel araştırma deseninden, temel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma modeli "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı algıların, olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 19). Temel araştırma yöntemi uygulayan araştırmacılar, insanların deneyimlerinin yaşamlarına ne kattığı ile ilgilenmektedirler. Böylelikle temel araştırmanın öncelikli amacı bu deneyimleri açığa çıkarmak ve yorumlamaktır (Merriam, 2009). Araştırmada, rastlantısal yollarla seçilen katılımcılara uygulanan görüşme formuyla derinlemesine bir analiz yapmak amaçlanmıştır. Sorulara verilen yanıtlar neticesinde üzerinden konuya dair açıklamalar elde edilmiştir. Böylelikle elde edilen veriler uzman görüşü alınarak fotoğraf okuma yöntemlerinin, fotoğrafik imge üretim aşamasındaki görüşleri açık uçlu görüşme formuna verilen yanıtlar neticesinde analiz edilmiştir. Bu araştırma; tarama modelinde yapılan betimsel bir yöntemdir. Betimsel, içerik analizinde süreç doküman incelemesi yöntemiyle toplanan verilerin, betimsel analiz ile çözümlenmesidir. Bu analizde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlarla ilişkilendirilmesidir. Betimsel analiz dört aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; analiz için çerçeve oluşturma, oluşturulan çerçeveye göre verileri tematik olarak kodlama, bulguları tanımlama ve tanımlanan bulguları yorumlamadır (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Bu çalışmada veriler betimsel içerik analizi yönteminin aşamalarına uygun olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca betimsel araştırmanın amacı olan ortaya konmak istenen bir durumu mümkün olduğunca bütünsel bir biçimde ele alınmıştır (Büyüköztürk, 2018). Bu bağlamda içerik analizi için elde edilen verilerin kodlanması, sınıflanması ve tanımlanması aşamaları da izlenmiştir (Glesne, 2012). Görüşme formuna verilen cevaplardan çıkarılan sonuçlar neticesinde tema ve kodlar belirlenerek tablolaştırılmıştır. Tabloların alt kısmında katılımcıların yanıtlardan yola çıkarak, betimsel içerik analiziyle desteklenmiştir.

2.1. Çalışma Evreni ve Örneklem

Çalışmanın evrenini; Yükseköğretim Kurumu'na bağlı Devlet Üniversitelerinde bulunan Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Bölümü Resim-iş Eğitimi Ana Bilim Dalı programında yer alan Grafik Tasarım Ana Sanat Atölyeleri oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini bu kurumlarda 2021/2022 eğitim öğretim yılında görevli öğretim elemanları oluşturmaktadır. Bu katılımcılar Resim-iş Eğitimi Ana Bilim Dalı Grafik Tasarım Atölye derslerini veren ilgili öğretim elemanlarıdır. Bu doğrultuda 17 üniversitede görev yapan 40 öğretim elemanı tespit edilmiştir. Bu öğretim elemanları arasından rastlantısal yolla seçilen 5 kişiye araştırmacı tarafından geliştirilen anket formu uygulanmıştır.

2.2. Verilerin Analizi

Araştırmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Rastlantısal yolla seçilen beş öğretim elemanına dokuz sorudan oluşan görüşme formu uygulanmıştır. Araştırmada yer alan görüşme formundan elde edilen veriler için içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi; "verilerin tanımlandığı, içlerinde saklanan gerçeklerin ortaya çıkarıldığı bir süreçtir" (Yıldırım ve Şimşek, 2000). İçerik analizi yapılabilmesi için açık uçlu sorulara katılımcılar tarafında verilen yanıtlar çoğaltılarak iki farklı uzman tarafında ayrı ayrı incelenmiştir. Bu uzmanların her bir görüşme sorusuna verilen yanıtlar için ayrı ayrı tema ve kod oluşturmuşlardır. Oluşturulan kodlara göre tasnif edilen yanıtlar iki incelemeci tarafından ayrı ayrı incelenerek temalar oluşturulmuştur. Toplamda 9 kod için incelemeciler tarafından oluşturulan 67 ortak tema için tablo oluşturularak betimsel analizle desteklenmiştir. Araştırmanın geçerlik güvenirlik gerekliliklerini yerine

getirmek için birtakım çalışmalarda gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda görüşme formunun kapsam geçerliliğini sağlamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan anket formu Grafik Tasarım Eğitimi ve Fotoğraf Sanatı Eğitimi alanında uzman iki farklı öğretim elemanının görüşleri alınmıştır. Bu uzmanların görüşleri doğrultusunda sorular tekrar düzenlenmiştir. Anket formu daha sonra Eğitim Bilimleri ve Türk Dili Eğitimi alanında uzman iki farklı öğretim elemanının görüşüne başvurularak görüşme formunun yapısal ve içerik kısımları tekrar gözden geçirilerek uygulanabilir hale getirilmiştir.

Görüşmede katılımcılara sorulan sorular şunlardır;

1. Fotoğraf okuma yöntemlerinin tasarım sürecine katkıları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
2. Grafik tasarım atölye derslerinde fotoğraf okuma süreçlerinizde ne gibi uygulamalar gerçekleştiriyorsunuz? Standart bir dersinizin nasıl geçtiğini anlatabilir misiniz?
3. Fotoğrafik imge üretiminin tasarıma olan katkıları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
4. Grafik tasarım atölyelerinde hangi fotoğrafik imge üretim yöntemlerini kullanıyorsunuz?
5. Sizce fotoğrafik imge üretimi tasarımın hangi aşamasında önem kazanmaktadır? Neden?
6. Tasarımlarda kullanılan fotoğrafların, fotoğraf sitelerinden hazır olarak alınmasının öğrenciler üzerindeki etkileri hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
7. Bir tasarım sürecinde fotoğraftan yararlanırken karşılaşılabilecek sorunlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
8. Fotoğrafın hangi tasarımlarda daha etkili olduğunu düşünüyorsunuz? Neden?
9. Grafik tasarım atölyelerinde fotoğraf okuma yöntemleri ile fotoğrafik imge üretimine öğrencilerin ilgileri hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

3. BULGULAR

Araştırmada katılımcılara uygulanan açık uçlu görüşme formuna verilen cevaplar neticesinde ulaşılan bulgular üzerinden önce tema ve kodlar oluşturulmuştur. Devamında elde edilen veriler üzerinden içerik analizi yapılarak betimlenmiştir. Böylelikle akademisyenlerin ürettikleri kodlar temalarla ilişkilendirilerek incelenmiştir.

3.1. Fotoğraf okuma yöntemlerinin tasarım sürecine katkıları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Görüşme sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 2. Fotoğraf okuma yöntemlerinin tasarım sürecine katkıları hakkındaki durumuna yönelik katılımcıların ürettikleri tema ve kodlar

Tema	Kod
Fotoğraf okumanın tasarıma katkısı	İmge Üretmede Yardımcı Olma
	Disiplinler Arası Etkileşim
	Yaratıcı Alternatiflerin Farkına Varma ve Kullanma
	Disiplinler Arası Yaklaşım Kazandırma
	Görsel Dil ve Görsel Okuryazarlığın Bileşeni
	Hedef Kitleye Ulaştırmak İstediyin Mesajı Aktarmak

Katılımcılara yöneltilen birinci görüşme sorusu, katılımcıların “fotoğraf okuma yöntemlerinin tasarıma katkısını” belirlemeye dönüktür. Katılımcıların görüşme dökümleri incelendiğinde fotoğraf okuma yöntemlerinin tasarımlara, “*imge üretmede yardımcı olma, disiplinler arası etkileşim ve yaklaşım kazandırma, hedef kitleye ulaşmada yardımcı olma*” gibi nedenleri öncelikle ifade ettikleri gözlenmiştir. Ayrıca fotoğrafın “*görsel dil ve görsel okuryazarlık bileşeni, hedef kitleye ulaştırmak istediğin mesajı aktarmak*” olduğu görüşü, katılımcılar tarafından tasarım sürecine katkısı olarak görülmektedir.

3.2. Grafik tasarım atölye derslerinde fotoğraf okuma süreçlerinizde ne gibi uygulamalar gerçekleştiriyorsunuz? Standart bir dersinizin nasıl geçtiğini anlatabilir misiniz? Görüşme sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 3. Grafik tasarım atölye derslerinde fotoğraf okuma sürecini nasıl gerçekleştiriyorsunuz durumuna yönelik katılımcıların ürettikleri tema ve kodlar

Tema	Kod
Fotoğraf okuma süreci	Teknik Okuma
	Fotoğraflar Üzerinden Eleştirel Bir Süreç
	Öğrencileri Yaratıcı Bir Tasarım Süreci İçine Sokma
	Fotoğraf Sanatı Hakkında Bilgiler Verme
	Gösterge Bilim ve İlkeleri Hakkında Konuşma
	Sanat Eserleri Hakkında Semantik ve Semiyotik Açısından Tartışma
	Göstergeleri ve Anlamlarını Yakalama Çalışmalarına Yer Verme
	Festival Filmleri Üzerinde Göstergebilim ve Anlam Çalışmaları Gerçekleştirme
	Göstergelerle Bir Hikâye Oluşturmanın Önemine Değinme
	Çeşitli Sanatçıların Fotoğrafları Üzerinden Okuma Çalışmaları Gerçekleştirme
	Grafik Sanatlarda Fotoğrafın Kullanıldığı Örnekleri İnceleme
	Fotoğrafi Tasarım Sürecimize Dahil Etme
	Anlam Üretim Araçları Üzerinde Durma
	Örnekler Üzerinden Yorumlama

Katılımcılara yöneltilen ikinci görüşme sorusu, “fotoğraf okuma sürecine” yönelik bir sorudur. Bu konuda katılımcı öğretim üyelerinin görüşme dökümleri incelendiğinde, “*teknik okuma, biçimsel okuma, göstergebilimsel okuma, eleştiri, etkileşim*” gibi okuma ve yorumlama türlerinden faydalandıkları görülmektedir. Aynı zamanda “*göstergeleri hikayeleştirme, sanatçıların fotoğrafları üzerinden fotoğrafları okuma, yorumlama ve fotoğrafları tasarım sürecine dahil etme*” gibi bakış açılarından yola çıkarak direk fotoğraf okumadan ziyade anlam üretme araçları üzerinde durarak göstergeleri ve anlamlarını yakalama çalışmaları yaptıkları görülmektedir. Ayrıca fotoğraf çözümlemeleri üzerinden hareketle öğrencilerin fikirlerini fotoğrafa yönlendirerek bu şekilde fotoğrafı tasarım sürecine dahil ettikleri söylenebilir.

3.3. Fotoğrafik İmge Üretiminin Tasarıma Olan Katkıları Hakkındaki Düşünceleriniz nelerdir? Görüşme sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 4. Fotoğrafik imge üretiminin tasarıma olan katkıları hakkındaki düşünceleriniz durumuna yönelik katılımcıların ürettikleri tema ve kodlar

Tema	Kod
Fotoğrafik imge üretiminin tasarıma katkısı	Kendi tasarım dilini bulmak
	Özgün bakış açısı oluşturmak
	Kendini tekrar etmeyen bir süreç tecrübe etmesini sağlamak
	Hayal gücünü ortaya çıkarmak
	Yaratıcılığı tetiklemesini sağlamak
	Düşündüğünü görsele dökmek
	Görmekle bakma arasındaki farkı bilmek
	Yaratıcı özgün işler ortaya çıkarmak

Katılımcılara yöneltilen üçüncü görüşme sorusu; “*fotoğrafik imge üretiminin tasarıma olan katkısına*” yönelik bir sorudur. Katılımcıların görüşme dökümleri incelendiğinde, “*özgün bakış açısı, hayal gücünü ortaya çıkarmak, düşündüğünü görselleştirebilmek*” cevabını vererek imgenin düşünsel boyuttan gerçek dünyadaki yaşama dönüşmesinin büyük bir yaratıcılık gerektirdiğinden bahsetmektedirler. Düşünme, hayal etme ve hayata geçirme süreçlerinin fotoğrafik imge üretmede ne kadar önemli olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca; fotoğrafik imgenin tasarımda niteliğini belirleyen, içerisinde bir mesaj taşıyan ve bu mesajı alıcı tarafına ileten, ayrıca tipografi gibi farklı öğelerden beslenen, görsel bir okuryazarlık süreci olduğu görüşü dikkat çeken bir bulgudur.

610

3.4. Grafik Tasarım Atölyelerinde Hangi Fotoğrafik İmge Üretim Yöntemlerini Kullanıyorsunuz? Görüşme sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 5. Grafik tasarım atölyelerinde hangi fotoğrafik imge üretim yöntemlerini kullanıyorsunuz durumuna yönelik katılımcıların ürettikleri tema ve kodlar

Tema	Kod
Fotoğrafik imge üretim yöntemleri	Foto manipülasyon
	Dijital Kolaj
	Deneysel Yöntemler
	Çekim ve İçeriğe Uygun Seçim (Teknik)
	Göstergebilimsel Yöntem

Katılımcılara yöneltilen dördüncü görüşme sorusu; “*fotoğrafik imge üretim yöntemlerine*” yönelik bir sorudur. Katılımcıların görüşme dökümleri incelendiğinde, “*foto manipülasyon, dijital kolaj, deneysel yöntemler, teknik yöntemlerle çekilen içerikler ve göstergebilimsel*” gibi yöntemler kullandıkları belirlenmiştir. Bu yanıtlardan yola çıkarak katılımcının bilgisayar destekli programlar yardımıyla fotoğrafı tasarımlarına uygun hale getirerek biçimsel açıdan imge ürettikleri söylenebilir. Buda hedef kitle odaklı imge ürettiklerini göstermektedir. Ayrıca teknik, biçim ve içerik bakımından imge ürettikleri gözlenmektedir.

3.5. Sizce Fotoğrafik İmge Üretimi Tasarımın Hangi Aşamasında Önem Kazanmaktadır? Görüşme sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 6. Sizce fotoğrafik imge üretimi tasarımın hangi aşamasında önem kazanmaktadır durumuna yönelik katılımcıların ürettikleri tema ve kodlar

Tema	Kod
Fotoğrafik imge üretiminin önemi	Yaratım ve üretim sürecinin bütünü ile ilgili
	Fotoğrafik çözümlene
	Tasarımın her aşamasında
	Kullanılan görsellerin kalitesi

Katılımcılara yöneltilen beşinci görüşme sorusu; Araştırma kapsamında sorulan “*imge üretiminin önemli olduğu aşamalara*” yönelik bir sorudur. Katılımcıların yanıtları incelendiğinde, “*yaratım ve üretim sürecinin tamamı, fotoğrafik çözümlene*” gibi ifadesiyle, tasarımın her aşamasında önemli olduğunu belirtmektedirler. “*Tasarımlarda kullanılan görsellerin kalitesi*” imge oluşturmada önemli olduğunu vurgulanmıştır. Katılımcılar ayrıca fotoğrafın mesaj iletmede önemli olduğunu vurgulayarak birçok alanda fotoğrafik imgenin tasarımı destekleyen kolay anlaşılır bir dili olduğundan bahsetmektedir.

3.6. Tasarımlarda Kullanılan Fotoğrafların, Fotoğraf Sitelerinden Hazır Olarak Alınmasının Öğrenciler Üzerindeki Etkileri Hakkındaki Düşünceleriniz Nelerdir? Görüşme sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 7. Tasarımlarda kullanılan fotoğrafların, fotoğraf sitelerinden hazır olarak alınmasının öğrenciler üzerindeki etkileri durumuna yönelik katılımcıların ürettikleri tema ve kodlar

Tema	Kod
Tasarımlarda fotoğraf kullanımı	Amaca yönelik olarak değerlendirilmeli
	Kendi imgelerini oluşturamamak
	İnternetteki sayısız imajın kolay elde edilmesi
	Hızlı tüketimin az emeğin sonuçları
	Tasarımın kopya etkisi

Katılımcılara yöneltilen altıncı görüşme sorusu; “*hazır fotoğraf kullanımı ve fotoğraf sitelerinden alınan görsellere*” yönelik bir sorudur. Katılımcıların yanıtları incelendiğinde; öğrencilerin tasarım yaparken “*kendi imgelerini oluşturamamaları, hızlı tüketim, tasarımlarda kopya etkisi*” diyerek, öğrencilerin bu durumu alışkanlığa dönüşmediği sürece faydalanaabilecekleri sonucu çıkmaktadır. Ayrıca; gerekli hallerde hazır görseller kullanmalarında herhangi bir sakınca olmadığı hatta hazır görselleri araştırırken aynı zamanda görsel kültürlerinin gelişmesine fayda sağlayacağını ifade etmektedirler. Ancak görseli kendi üretirse imge üretme konusunda gelişim sağlayacağını ve böylece daha özgün çalışmalar yapabileceklerinden bahsetmektedirler. Ancak hazır fotoğrafların kullanıldığı tasarımlarda telif ve etik başta olmak üzere birtakım problemleri doğuracağı aynı zamanda bu durumun öğrencileri hazırcılığa iterek yaratıcılıklarını körelteceği de vurgulanmaktadır.

3.7. Bir tasarım sürecinde fotoğraftan yararlanırken karşılaşılabilecek sorunlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Görüşme sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 8. Bir tasarım sürecinde fotoğraftan yararlanırken karşılaşılabilecek sorunlar durumuna yönelik katılımcıların ürettikleri tema ve kodlar

Tema	Kod
Tasarımlarda kullanılan fotoğraflarla ilgili sorunlar	Yüksek çözünürlükte bir fotoğraf makinesinin olması gerekir
	Zorunlu fotoğraf dersi alması gerekir
	Hazır fotoğraf kullanma konusunda bilinçlendirilmeleri gerekir
	Fotoğraf karanlık çıkabilir
	Fotoğraf amaçlanan konuya uymayabilir
	Fotoğraf ürünü iyi yansıtmayabilir
	Sayısal ortama ve baskı tekniklerine uygun olmayabilir
	Maliyet
	Fotoğrafın görüntü kalitesinin en iyi şekilde oluşturulmaması
	Telif hakları sorunlarının giderilmesi

Katılımcılara yöneltilen yedinci görüşme sorusu; “*tasarımlarda kullanılan fotoğraflarla ilgili sorunlara*” yönelik bir sorudur. Katılımcıların yanıtları incelendiğinde; “*fotoğrafın karanlık çıkması amaçlanan konuya uymaması ürünü iyi yansıtmaması*” yanıtını vererek kullanılan fotoğrafların içerik olarak tasarıma uymadığını belirtmektedir. Ayrıca “*çözünürlük*” basılı ya da dijital ortamlarda kullanılan fotoğrafların görüntü kalitesinin düşük olduğu vurgulanmaktadır. “*...copyright problemi... telif hakları*” gibi durumlarda tasarım sürecinde kullanılan fotoğrafların telif haklarının karşılaşılabilecek önemli problem olduğunu belirtmektedirler. Bu olumsuzluklara rağmen “*öğrencinin özgün tasarımlar oluşturmak için yüksek çözünürlükte bir fotoğraf makinesinin olması gerekir. Ayrıca zorunlu fotoğraf dersi alması gerekir makineyi tanımak fotoğraf sanatının plastik değerlerini ve ilkelerini bilmeleri için Fotoğrafı işlemek fotoğraftan yararlanarak farklı farklı tasarımlar ortaya çıkarmak için photoshop, lightroom gibi programları bilmeleri gerekli. Hazır fotoğraf kullanma konusunda bilinçlendirilmeli*” böylece öğrencilerin fotoğraf makinesi ve fotoğraf düzenleme programlarını kullanmayı bilmesi farklı tasarımlar ortaya çıkarmasına fayda sağlayacağını sonucu çıkmaktadır.

3.8. Fotoğrafın Hangi Tasarımlarda Daha Etkili Olduğunu Düşünüyorsunuz? Görüşme sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 9. Fotoğrafın hangi tasarımlarda daha etkili olduğunu durumuna yönelik katılımcıların ürettikleri tema ve kodlar

Tema	Kod
Fotoğraf kullanımının etkisi	Tasarım sürecinin her aşmasında
	Dijital araçlarda mesajı iletme amacıyla
	Sosyal medya ve banner reklamlarında

	Mesajın çabuk anlamlandırılmasının önemli olduğu tasarımlarda
	Sosyal medya etkileşimi olan tasarımlarda
	Tanıtım grafiklerinde
	Neredeyse tüm grafiksel ürünlerde
	Tasarımlarda klişe bir görünümün ötesine geçilmesinde

Katılımcılara yöneltilen sekizinci görüşme sorusu; “fotoğrafın etkili olduğu tasarımlara” yönelik bir sorudur. Katılımcıların yanıtları incelendiğinde; “nerdeyse tüm tasarımlarda” diyerek görselin yazıdan çok daha kolay anlaşıldığını-okunduğunu, başta afişler olmak üzere kullanılan fotoğrafların tasarımlarda daha etkili olduğunu belirtmektedirler. Aynı zamanda “fotoğrafik bir imgenin tipografik elemanlarla bir arada kullanımının yarattığı etkinin güçlü olduğunu düşünüyorum” ifadesiyle, fotoğraf ve tipografinin bir arada kullanıldığı tasarımlarda etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu konuda katılımcılar “Özellikle tanıtım grafiği ve sosyal medya etkileşimi olan tasarımlarda ulusal ve uluslararası görsel dile uygun olduğu için kullanılmaktadır. Afiş, poster, billboard, flyer, broşür, dergi ve basın ilanlarında mesajın çabuk anlamlandırılması açısından oldukça etkilidir. Özellikle metnin fotoğrafla desteklediği mecralarda da önemlidir. Sosyal medya ve banner reklamlarında da tanıtıma hızlı katkı sağlar. Metinler gsm ve tabletlerde küçüldüğü ve okunurluğunda azaldığı düşünülürse fotoğrafların etki alanı daha yüksek olur” görüşünü beyan etmiştir. Bu görüşe göre, okunurluğun azaldığı günümüzde sosyal medya gibi alanlarda fotoğrafın görsel dile uygun olmasından dolayı tasarım içerisinde çokça kullanıldığından bahsetmektedir. Bunun yanında fotoğraf afiş, billboard, dergi ve basın ilanlarında fotoğraf kullanımının etkili olduğunu belirtmektedir.

3.9. Grafik Tasarım Atölyelerinde Fotoğraf Okuma Yöntemleri İle Fotoğrafik İmge Üretimine Öğrencilerin İlgileri Hakkındaki Düşünceleriniz nelerdir? Görüşme sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 10. Grafik tasarım atölyelerinde fotoğraf okuma yöntemleri ile fotoğrafik imge üretimine öğrencilerin ilgileri durumuna yönelik katılımcıların ürettikleri tema ve kodlar

Tema	Kod
Öğrencilerin fotoğraf okuma ve imge üretimine ilgileri	Yalnızca efekte dayalı yüzeysel müdahalelerin ötesine geçmeleri gerekir
	Fotoğrafların izleyici olmanın ötesine geçerek bakması gerekir
	Kavramsal, felsefi ve teknik derinlik kazanmalıdır
	Fotoğrafa yönelik genişleyen anlam ile kullanım alanını genişleme sağlaması gerekir
	Öğrencilerin verimliliği etkili öğretim süreçlerini tasarlamamıza bağlı
	Problemleri kolaylıkla çözebilecek bir etkileşim kazanıyor
	Gelişimleri kişisel tercihtir

Katılımcılara yöneltilen dokuzuncu görüşme sorusu; “fotoğraf okuma yöntemleri ile fotoğrafik imge üretimine öğrencilerin ilgilerine” yönelik bir sorudur. Katılımcıların yanıtları incelendiğinde; öğrencilerde “merak, tecrübe” uyandırılırsa ilgilerinin artabileceğini ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca, öğrenciler

arasında bireysel farklılıklar olmasına karşın genel anlamda fotoğrafik imge üretme konusunda oldukça ilgili oldukları vurgulanmıştır. Fotoğrafın amacının sadece görüntü olmadığını fark eden öğrencilerin, fotoğrafın bir sanat disiplini olduğunu ve bu disiplini öğrenmeye başladıktan sonra fotoğrafla oluşturulan imgelere ilgilerinin arttığından bahsetmektedir. Bu ilgi neticesinde oluşturulan imgelerin tasarımlarında kullandıklarını da söyleyebiliriz.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu kullanılarak veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler üzerinden tartışılacak konular ilişki bağ kurularak, sunulacak olan önerilerle desteklenmektedir. Aynı zamanda grafik tasarım atölye derslerinde öğrencilerin yapmış olduğu grafik ürün çalışmalarında fotoğrafın kullanıldığı yerler, fotoğrafın kullanım amacı, kullanılan fotoğraf üzerinden okuma yapılarak fotoğrafın çalışmaya uygunluğu, fotoğraf çözümü, fotoğrafı kullanırken karşılaşılan sorunlar ve fotoğrafik imge üretmenin önemi üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda;

- Katılımcılara göre, fotoğraf okuma yöntemlerinin tasarıma katkısı olduğu düşüncesi üzerinde önemle durdukları gözlenmektedir. Bununla birlikte fotoğraf okuma yöntemlerinin, imge üretmede yardımcı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca fotoğrafın disiplinler arası etkileşiminin, yaratıcı alternatiflerin farkına varma ve kullanmada etkili olduğu görüşü de öne çıkmaktadır. Görsel bir dil olan fotoğrafın görsel okuryazarlık bileşeni ile hedef kitleye istenilen mesajı aktarmasının da faydalı olduğunu da düşünmektedirler.

- Katılımcıların tamamı, fotoğraf okuma süreçlerinde teknik, biçim ve yapısal okuma gibi süreçlerin yanı sıra göstergebilimsel okuma yöntemleri kullanılmasının faydalı olacağından bahsedilmektedir. Görsel sanatlarda fotoğrafın kullanıldığı örnekler üzerinden yorumlayarak bilgiler vermenin öğrencilerin yaratım süreçlerine katkı sağladığını görülmektedir. Fotoğrafın görsel bir dil oluşturmadaki önemi tasarım sürecinin önemli bir bileşeni olduğunu belirtmektedir.

- Katılımcıların büyük çoğunluğu; fotoğrafın, grafik tasarım ana sanat atölye derslerinde kullanımının, tasarım sürecine ve çıktılara oldukça fayda sağlayacağı kanaatinde bulunmuşlardır.

- Katılımcılar, fotoğrafik imge üretmenin tasarımda, kendini tekrar etmeden özgün bakış açısıyla hayal gücünü ortaya koymaktan geçtiğini belirtmişlerdir. Tasarımlarda kullanılan fotoğrafların düşük çözünürlükte olması ya da fotoğrafın tasarım içeriğine uygun olmaması gibi durumların tasarımlarda karşılaşılabilecek temel problemler olduğunu ifade etmektedirler. Aynı zamanda, öğrencilerin fotoğraf ve fotoğraf makinesi kullanımı ile ilgili temel bilgi sahibi olmamalarının da başlı başına bir sorun olduğunu belirtmektedirler. Bundan kaynaklı olarak kullanılan fotoğrafların telif hakları gibi yasal durumların oluşturacağı konular hakkında öğrencilerin bilgi sahibi olmaması yapılan tasarımlarda karşılaşılan önemli bir ayrıntı olarak görülebilir.

- Katılımcıların çoğu, fotoğrafın tek başına bir eleman olmasının yanında, bir tasarım elemanı olarak kullanılmasının, işlenmesinin, illüstrasyon üretiminde kullanımının ve tasarıma aktarılmasının grafik tasarım atölye işlerine katkı sağladığı ve öğrencilerin yaratıcılık, keşfetme ve kompozisyon oluşturma becerilerini geliştirmeye fayda sağlayacağını düşünmektedirler. Ayrıca, öğrencilerin fotoğraf okuma yöntemleri ile fotoğrafik imge üretme konusunda ilgilerini çekerek merak uyandırıldığında konuya daha da ilgili olabileceklerini belirtmektedirler.

- Katılımcılara göre fotoğraf en çok afiş, broşür, katalog, sosyal medya ve banner gibi tasarımlarda kullanıldığını ifade etmektedirler. Bu tasarımlarda fotoğrafın kullanılmasının daha etkili olmasının sebebini ise görsel imajın yazılı metinlerden daha hızlı bir biçimde alıcı tarafından algılanarak yorumlamasından kaynaklandığını belirtmektedirler.

• Katılımcıların bir kısmı, öğrencilerin stok görsel kullanmasının günümüz standartlarında normal olduğu düşüncesinde olsa da büyük çoğunluğu hazır üretim olanağı yarattığı ve öğrencinin gelişimine olumsuz etki sağlayabileceği görüşündedir.

• Katılımcılar, öğrencilerin fotoğraf okuma tekniklerini bilmesinin yanı sıra fotoğraf üretim sürecine de katkı sağlamalarının faydalı olacağı görüşündedir. Ayrıca, fotoğrafın üretim sürecinde profesyonel makine ile çekim yapılmasının, çözünürlük ve orijinallik bağlamında daha etkili olacağı görüşünde bulunmuşlardır. Bunun yanında, çözünürlüğü düşük araçlarla tasarıma entegrasyonu sağlanacak fotoğrafların tasarım kalitesini düşüreceğini belirtmektedirler.

Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar bağlamında öneriler şu şekildedir:

1. Fotoğraf okuma ve okunan fotoğraf üzerinden çözümleme yapabilmek için öncelikle fotoğrafın tarihinin ve gelişim sürecinin iyi bilinmesi gerekmektedir. Bu bağlamda öğrencilere bu konular ile ilgili bilgiler verilmesi faydalı olacaktır. Bu bağlamda Eğitim Fakültesi güzel sanatlar eğitim bölümü ders içerikleri müfredatına temel fotoğrafçılık eğitimi dersleri eklenebilir. Böylelikle öğrenciler grafik tasarım atölye derslerinde yapacakları çalışmalarda kullanacakları fotoğrafların içeriğini daha iyi anlayarak çalışmaların amacına yönelik kullanımlar gerçekleştireceklerdir.

2. Fotoğraf okuma ile ilgili deneyimli uzmanlardan görüş alınabilir, atölye öğretim sürecindeki eksiklikler belirlenerek, bu eksikliklerin giderilmesi adına disiplinler arası bir yaklaşımla, fotoğraf bölümlerinden alınacak destekler ile çalışmalar yapılabilir, ders projeleri gerçekleştirilebilir veya Fakültelerin ilgili bölümüne fotoğraf atölyeleri kurularak reklam fotoğrafçılığı ve stüdyo fotoğrafçılığı gibi derslerle desteklenebilir. Böylelikle öğrencilerin çalışmalarında kendi çektikleri fotoğrafları kullanması sağlanabilir. Bu yöntemle fotoğrafların kalitesi ve telif hakları gibi problemlerin de önüne geçilmesi sağlanabilir.

3. Fotoğraf okuma yöntemleri ile fotoğrafik imge üretiminin yapılmasında öğrencilerle ilgi ve merak uyandıran çalışmalar yapılarak derse yönelik kazanımları geliştirilebilir. Grafik Tasarım ana sanat atölye ders içeriklerinde fotoğraf okuma ve üretim süreci ile ilgili bilgi üretimi desteklenebilir. Bununla ilgili kurumlararası etkileşim, destekleyici seminerler ve uzman etkinlikleri / workshoplar düzenli bir şekilde uygulanabilir.

4. Derslerde fotoğraf okuma yöntemleri anlatılarak görsel okuryazarlık, görsel kültür gibi derslerle desteklenmesi neticesinde grafik atölye derslerinde yapılacak çalışmalara katkı sağlayacaktır. Ayrıca öğrencilerle fotoğraf sergileri, afiş sergileri gibi sergiler beraber ziyaret edilerek görsel bir hafıza oluşturulması sağlanmalıdır. Ayrıca stok fotoğraf sitelerini ziyaret etmeleri, fotoğraf oluşturma sürecinde öğrencilere faydalı olacaktır.

5. Öğrencilerin, ders dışı zamanlarında çekim deneyimi edinmeleri için gezi ve turlarla süreç desteklenebilir. Böylece, motivasyon sağlanabilir ve fotoğraf üretiminde öğrencilerin öğrenme etkinliklerine katkı sağlanabilir. Aynı zamanda, deneysel fotoğraf çalışmaları yaptırılarak tasarımlarda kullanmaları desteklenebilir. Öğrencilerin fotoğraf oluşturma ve tasarımda fotoğraf kullanma becerilerinin artırılması adına, fotoğraf düzenleme, efekt kullanımı gibi etkinlikler bu bağlamda etkili olabilmektedir.

KAYNAKÇA

Adanır, O. (2008). *Fotoğrafik imge ve sayısal görüntü*. Art-E Sanat Dergisi, 1(1).

Akalın, T. (2013). *Fotoğraf*. Ankara: Hangar Kitap.

- Aktulum, K. (2004). *Göstergebilim*. Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(7), 1-12.
- Ambrose, G. and Harris, P. (2013). *Grafik tasarımda imge (image)*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Arlı, E. (2017). *Grafik tasarımda fotoğraf ve göstergebilim*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Tasarım Ana Sanat Dalı, İstanbul.
- Bayav, D. (2009). *Resim sanatında ve sanat eğitiminde imge*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(2), 105-122.
- Berger, J. (1995). *Görme biçimleri*. Yurdanur Salman, (çev.), İstanbul: Metis Yayınları
- Bilim, Y. (2015). *Bilimsel araştıma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Böcekler, B. (2020). *Kamerasız fotoğrafın kısa tarihçesi ve kamerasız fotoğraf teknikleriyle üretim yapan çağdaş fotoğrafçılar*. Art-E, 13(26).
- Büyükoztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Atıf İndeksi
- Clarke, G. (2017). *Güzel sanatların bir dalı olarak fotoğraf*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Çağlar, C. (2013). *Güncel sanatta imge dönüşümleri*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Ana Sanat Dalı, Ankara.
- Değirmenci, K. (2016). *Fotoğrafın imgeleri: temsil, gerçeklik ve dijital çağda fotoğraf*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Ertan, G. Ve Sansarcı, E. (2016). *Görsel sanatlarda anlam ve algı*. İstanbul: Alternatif Yayıncılık.
- Erutku, B. (2017). *Fotoğrafın temel kavramları*. İstanbul: Espas Yayınları
- Findikci, M. B. (2021). *Görsel anlatım dili olarak imge*. İdil Sanat ve Dil Dergisi, 10(79), 449-454.
- Glesne, C. (2012). *Nitel araştırmaya giriş*. A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu (çev.), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gombrich, E. H (1976). *Sanatın Öyküsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Hançerlioğlu, O. (1979). *Felsefe ansiklopedisi, kavramlar ve akımlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İlker, Z. O. R. ve BULUT, S. (2020). *Bir kültür üretim aracı olarak fotoğraf ve gündelik yaşamı aktarmada fotoğraf kültürü*. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 2020(50), 74-96.

- Karadağ, Ç. (2004). *Görme kültürü: görüntüler evreni*. İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Küçüköner, M. (2005). *Sanatta imge, simge ve gösterge ilişkilerine bir bakış*. Sanat Dergisi, (7), 76-82.
- Leppert, R. (2009). *Sanatta anlamın görüntüsü imgelerin toplumsal işlevi*. İsmail Türkmen (Çev.), 2. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Merriam, S. B. (2009). *Nitel araştırma ve uygulama için bir rehber*. S. Turan (çev.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mitchell, W. and Thomas, J. (1986). *Iconology: image, text, ideology*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Osborne, S. (2019). *Naplm kızı*. <https://www.indyturk.com/node/14771/d%C3%BCnya/%E2%80%98napalm-k%C4%B1z%C4%B1%E2%80%99na-almanya%E2%80%99dan-bar%C4%B1%C5%9F-%C3%B6d%C3%BCl%C3%BC> (Erişim: 29.07.2022).
- Parsa, F. A. (2007). *İmgenin Gücü ve Görsel Kültürün Yükselişi*. Fotoğrafya. sayı19.
- Rıfat, M. (2009). *Göstergebilimin abc'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Süzen, G. ve YÜCEL, H. S. (2021). *Resim sanatında imge, imgelem, yaratıcılık ve yaratma süreci*. Fine Arts, 16(2), 177-188.
- Tan, B. (2022). *Yapı kredi yayınları – remzi kitapevi örnekleminde yayınlanan sanat kitap kapak tasarımlarının göstergebilimsel çözümlemesi*. Yayınlanmamış Yüksel Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, İzmir.
- Terzi, M. U. (2006). *Fotoğraf okuma ve eleştiri*. Yayınlanmamış Yüksel Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Fotoğraf Ana Sanat Dalı, İstanbul.
- Uçak, O. (2012). *Yazılı basında ve internet gazeteciliğinde kullanılan haber fotoğraflarının karşılaştırılması*. Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 2 (3), 73-80.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yücel, H. (2013). *İngeden yoruma*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

